

УДК 811.161.2'373.2 (477.43/44)
DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2025.4.14>

Олексій ОСКИРКО

кандидат філологічних наук, доцент кафедри гуманітарних та природничих дисциплін,
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», pavlovich-@ukr.net
ORCID: 0000-0001-8486-9173

НОМІНАЦІЯ БОРОШНЯНИХ ВИРОБІВ ІЗ ДРІЖДЖОВОГО ТІСТА У ГОВІРКАХ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

У статті проаналізовано лексико-семантичну групу назв борошняних виробів із дріжджового тіста у східноpodільських говірках. Дослідження виконано на матеріалі власних польових записів, здійснених у населених пунктах східної Вінниччини, західної Черкащини, північно-західної Кіровоградщини та північно-східної Одещини. Основну увагу зосереджено на виявленні номінаційних моделей, мотиваційних ознак та диференційних сем, що лежать в основі назв борошняних виробів із дріжджового тіста. Установлено, що в досліджуваних говірках переважають однослівні питомі лексеми, які функціонують як базові номенні, тоді як аналітичні найменування, виражені узгодженими й неузгодженими атрибутивними словосполученнями, виконують уточнювальну та диференційну функцію. Найпродуктивнішими є моделі «іменник + прикметник» та «іменник + прийменник з (із) + іменник». Виокремлено основні диференційні ознаки номінації: спосіб приготування, форма виробу, призначення (повсякденне, святкове, обрядове), колір, ступінь пропикання та якість готового продукту. Особливу увагу приділено аналізу лексеми хліб як архілексеми, що об'єднує низку конкретизованих назв за формою, якістю випікання, кольором, а також станом тіста. Детально проаналізовано спеціалізовані обрядові номенні калач і паска, які характеризуються високим ступенем семантичної стабільності та сакралізації. З'ясовано, що лексема калач диференціюється насамперед за ознаками форми та обрядового призначення, тоді як паска є моносемантичним номеном, прив'язаним до великоднього календарного циклу. Доведено, що лексика на позначення борошняних виробів із дріжджового тіста у східноpodільських говірках відображає традиційні кулінарні практики, обрядову культуру та специфіку мовної картини світу носіїв діалекту.

Ключові слова: східноpodільські говірки, лексика харчування, назви страв, дріжджове тісто, номінація, обрядовий хліб.

Oleksiy Oskyrko. NOMINATION OF YEAST DOUGH FLOUR PRODUCTS IN THE DIALECTS OF EASTERN PODILLIA

The article analyzes the lexical-semantic group of names of yeast dough dishes in the Eastern Podilly dialects of the Ukrainian language. The study is based on original field records collected in settlements of eastern Vinnytsia region, western Cherkasy region, north-western Kirovohrad region, and north-eastern Odesa region. The main focus is placed on identifying nomination models, motivational features, and differential semantic components underlying the names of yeast dough dishes. It has been established that native one-word lexemes prevail in the studied dialects and function as basic nominations, whereas analytical names expressed by coordinated and non-coordinated attributive word combinations perform a specifying and differentiating function. The most productive nomination models are "noun + adjective" and "noun + preposition + noun". The main differential features of nomination are identified as the method of preparation, the shape of the product, its function (everyday, festive, ritual), color, degree of baking, and the quality of the finished product. Special attention is paid to the analysis of the lexeme bread as an archilexeme that unites a number of more specific names differentiated according to shape, baking quality, color, and the state of the dough. The specialized ritual nominations kalach and paska are analyzed in detail; they are characterized by a high degree of semantic stability and sacralization. It is established that the lexeme kalach is differentiated primarily by its shape and ritual function, whereas paska is a monosemantic nomination strictly associated with the Easter calendar cycle. It is proven that the vocabulary denoting yeast dough dishes in the Eastern Podilly dialects reflects traditional culinary practices, ritual culture, and the specific linguistic worldview of the dialect speakers.

Key words: Eastern Podilly dialects, food vocabulary, names of dishes, yeast dough, nomination, ritual bread.

Постановка проблеми. Тематична група лексики на позначення назв їжі та страв традиційно перебуває в полі зору української діалектології, оскільки відображає не лише мовні, а й етнокультурні особливості певного регіону. У говірках Східного Поділля назви борошняних виробів із дріжджового тіста становлять важливий фрагмент лексики харчування, адже такі страви були складником як повсякденної, так і обрядової кухні.

Попри це, системний опис цієї лексико-семантичної групи досі не здійснено. Актуальність дослідження зумовлена потребою фіксації та аналізу діалектних номенів для поповнення емпіричної бази лексикографічних і лінгвогеографічних праць.

Актуальність дослідження зумовлена відсутністю цілісного й системного опису лексико-семантичної групи назв борошняних виробів із дріжджового тіста у східно-

подільських говірок. Попри значну кількість діалектологічних праць, ця підгрупа лексики харчування досі не була об'єктом спеціального комплексного аналізу. Назви борошняних виробів із дріжджового тіста відображають важливі аспекти традиційної матеріальної та духовної культури, зокрема повсякденні й обрядові практики носіїв говірок. Фіксація та систематизація таких лексем є необхідною в умовах активних мовних змін і поступового зникнення діалектних особливостей. Аналіз цієї лексики дає змогу виявити специфіку мотиваційних і номінаційних процесів у межах східноподільського ареалу [5]. Отримані результати розширюють емпіричну базу сучасної української діалектології та сприяють глибшому розумінню мовної картини світу носіїв східноподільських говірок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лексика харчування як складник традиційної матеріальної культури українців неодноразово привертала увагу мовознавців, етнографів та діалектологів. Назви страв української народної кухні розглядалися як у загальноукраїнському, так і в регіональному аспектах, оскільки вони відбивають історичні, соціально-культурні та господарські особливості певних ареалів. Значний внесок у вивчення номінацій їжі та напоїв зробили Е. Гоца, Л. Артюх, З. Клиновецька, які поєднували лінгвістичний та етнографічний підходи.

Окремі лексико-семантичні групи назв їжі в українських говорах були об'єктом спеціальних діалектологічних студій. Так, М. Волошинова, Л. Борис, Н. Загнітко, В. Різник, Є. Турчин досліджували динаміку та структурні особливості назв страв у буковинських, східностепових, надсянсько-наддністрянських та інших говірках. У працях З. Ганудель та Г. Вешторт значну увагу приділено лінгвогеографічному аспекту та зіставленню діалектної лексики різних ареалів.

Назви борошняних виробів, зокрема страв із прісного тіста, частково описані в діалектних словниках та окремих наукових розвідках, у працях О. Оскірка, де проаналізовано номінації страв із прісного тіста, круп та обрядових страв у східноподільських говірках [4].

Мета статті – здійснити лексико-семантичну характеристики назв борошняних виробів із дріжджового тіста у східноподільських говірках, виявити мотиваційні ознаки номенів та визначити основні моделі номінації. Для досягнення поставленої мети перед-

бачено виконання таких завдань: зафіксувати та систематизувати назви борошняних виробів із дріжджового тіста; установити семантичні та словотвірні особливості лексем; простежити лексичні паралелі з іншими українськими говорами.

Матеріалом для дослідження стали власні польові записи автора, здійснені у 2017–2019 рр. у населених пунктах східної Вінниччини, західної Черкащини, північно-західної Кіровоградщини та північно-східної Одещини.

Виклад основного матеріалу. Початковим технологічним етапом приготування борошняних виробів із дріжджового тіста є замішування тіста на дріжджах, що зумовлює його пухку структуру та відрізняє такі вироби від страв із прісного тіста. У східноподільських говірках лексико-семантична група назв борошняних виробів із дріжджового тіста представлена низкою питомих і запозичених номенів, більшість із яких перебуває в активному мовному вжитку. До найпоширеніших борошняних виробів із дріжджового тіста у східноподільських говірках належать *хліб*, *пиріг*, *пиріжки*, *булки*, *пампушки*, *калач*, *паска*, *плюшки*.

Особливе місце в лексико-семантичній групі назв борошняних виробів із дріжджового тіста у східноподільських говірках посідають номінації хліба, оскільки саме хліб є базовим продуктом харчування, а також важливим сакральним і обрядовим атрибутом. Усі різновиди хліба виготовляють із дріжджового тіста, що зумовлює спільність технологічної основи, однак лексична диференціація відбувається за кількома ознаками.

Загальнонародна лексема *хліб* у східноподільських говірках реалізує значення «виріб із дріжджового тіста, випечений у печі, призначений для споживання як основна страва». Назва є питомою, семантично нейтральною і виконує функцію архілексеми, що об'єднує низку конкретизованих номенів. У досліджувальних говірках *хліб* може вживатися як родове поняття (*спекли хліба*), так і в складі аналітичних найменувань, що конкретизують різновид виробу.

Однією з основних диференційних ознак у номінації хліба є форма виробу *хліб круглий*, *хліб квадратний*, *кирпич* (Жр, Снх, Ск, СХ, Юр, Тп, Тр, РБ). За цією ознакою в східноподільських говірках зафіксовано низку лексем. Найпоширенішою є назва *круглий хліб*, що позначає традиційну форму хлібини, випеченої у печі на черені. Атрибутивний прикметник *круглий* реалізує ДО «форма виробу». Зменшеною формою круглого хліба

є *калачик*, дериват із суфіксом *-ик*, який указує на менший розмір виробу. Лексема *калачик* мотивована формою і функціонально наближається до назв дрібних хлібних виробів, уживаних у повсякденному харчуванні або як гостинець. Окремо фіксуються номінації типу *довгий хліб*, *пласкатий хліб*, що відображають індивідуальні особливості випікання і є вторинними, менш усталеними назвами.

Важливою диференційною ознакою є призначення хліба, що зумовлює опозицію *повсякденний*: *святковий* / *обрядовий*.

Повсякденний хліб у східноpodільських говірках найчастіше не має спеціальної назви і позначається архілексемою *хліб* або аналітичними сполуками *домашній хліб*, *печений хліб*, *магазинний хліб* н-д: *йа беруналивайу оце зразу там піустакана води і тоді дрожі / дрожі третю частину пачечки / а тоді береш і розколочуєш його харашо так / не мікс ером / а бйец: а руками / живими руками* // [4].

Святкові та обрядові різновиди мають спеціалізовані номінації. До них належать *калач*, *пиріг*, *шишка*, *коровай*, які функціонують у чітко визначених обрядових контекстах. Так, *калач* уживається переважно у весільній і різдвяній обрядовості, а *коровай* є центральним атрибутом весільного обряду.

У східноpodільських говірках обрядовий хліб протиставляється звичайному за ДО «сакральність» і «функція в обряді».

Прикрашання хліба є важливим елементом його семантичної характеристики. У східноpodільських говірках фіксуються описові конструкції, що реалізують ДО «наявність оздоблення»: *хліб с квітками* (Чй, Уг, Снх), *хліб з шишками* (Вр, Хр, Крт), *прикрашений хліб* (Кл, Тр, Вр, Хр, Крт, Кбр).

Для оздоблення використовують фігурки з тіста: квіти, колоски, пташки, шишки, що мають символічне значення й безпосередньо пов'язані з обрядовою функцією виробу. Такі хлібини вживають у весільному, хрестинному, поминальному обрядах.

Окрему підгрупу становлять лексеми, мотивовані кольором хліба та якістю випікання, що реалізує ДО «результат теплової обробки». За кольором м'якуша та борошна протиставляються назви: *білий хліб* 'хліб із пшеничного борошна' *чорний хліб* 'хліб із житнього або сумішевого борошна'. За ступенем пропікання зафіксовано лексеми з негативною або позитивною оцінкою: *згорілий хліб* 'надмірно пропечений'; *підпечений хліб* 'недостатньо пропечений'; *недопечений хліб* 'хліб із сирим

м'якушем'; *хліб з скоринкою* 'хліб із добре сформованою кіркою': *розбила / розбила і поставила* // *не на гар'аче / не у гар'аче / а ставит' так / шчоб вона сходила сама по собі* // *тоді воно оце пішло / йа заново доливайу води і заново її пімбивайу / муки добавляйу і заново пімбивайу* // *це йа роблю два рази* // *зробила / т'іки харашо рукою виб'иват' / йак бл'інчики виб'ивайеш / а потім беру і заново вливайу воду / т'іки не вс'у шче* // *тоді пім'ішуйу йа густо уже так / густен'ко пім'ішала його харашо і об'ратно воно сходе* // *з'ішло / аж тоді добавляйу йа вс'у воду і с'іл' і все* // *а потім м'іс'у т'істо* // *зам'ісила і стаулю* // [4].

У східноpodільських говірках активно функціонують словосполучення, що описують якість тіста, від якої залежить кінцевий результат випікання: *т'істо с'іло* 'тісто не підійшло'; *т'істо гарно підн'алос'а* 'тісто добре зійшло' (Тп, Рс, Чй, Уг, Снх, Ск, СХ, Ів). Ці конструкції мають аналітичний характер і відображають причинно-наслідкові зв'язки між процесом приготування тіста та якістю хліба. Вони є важливими для розуміння мотиваційної бази назв і оцінних характеристик.

Якість готового виробу позначають оцінні прикметники та словосполучення: *глевкий хліб* 'липкий, сируватий'; *пухкий хліб* 'добре піднятий'; *важкий хліб* 'щільний, погано розпушений', *хліб удало с'печаний*, *хліб гарний*, *хліб зачест'в' ілій*, *хліб недопечений*, *хліб неу'дачний*, *хліб підог'ілій*, *хліб пухкий*, *хліб сировий*, *хліб черствий*. *недопалок* 'глевкий хліб', *недоп'ічок*, а також полісем *п'лачик* 'недопечений, глевкий хліб', 'корж невеликого розміру із сірого борошна'. Такі номінації реалізують ДО «текстура і консистенція» та є важливим компонентом побутової кулінарної термінології.

Найбільш уживаною назвою страви з дріжджового тіста є загальнонародна лексема *пиріг*, що реалізує значення «виріб із дріжджового тіста з начинкою або без неї, випечений у печі». Назва є питомою і, за даними етимологічних джерел, пов'язується з дієсловом *пекти*, первісно позначаючи «спечений виріб». У східноpodільських говірках лексема *пиріг* функціонує як архілексема, що об'єднує ширший ряд конкретизованих найменувань.

За моделлю «іменник + прийменник з (із) + іменник» утворено аналітичні назви за ДО «різновид начинки»: *пиріг із капустою* (Плн, Плс), *пиріг с'маком* (Ів, Нд, Кл), *пиріг*

з *вишин'ами* (Цб, Рс), *пиріг із йаблуками* (Зл, Окс, Дб), *пиріг з сиром* (Шм, Мх, Тп, Цб, Рс, Чй, Уг, Снх). Начинка є основним диференційним чинником у внутрішній класифікації номенів.

Окремо фіксуються складні найменування з атрибутивним прикметником, що реалізують ДО «призначення страви»: *св'ятковий пиріг*, *великод'єн'ський пиріг*.

Зменшено-суфіксальна форма *пиріжок*, мн. *пиріжки*, є дериватом від архілексем *пиріг* і позначає «невеликий виріб із дріжджового тіста, зазвичай із начинкою». Суфікс -ок- у цій лексемі не має експресивно-пестливого значення, а виконує функцію маркера розміру.

У говірках східноpodільського ареалу *пиріжки* можуть готуватися двома способами – шляхом випікання або смаження, що зумовлює появу опозиції за ДО «спосіб приготування»: *пиріжки печені* : *пиріжки смажені*.

Аналітичні назви зберігають ту саму модель, що й у лексемі *пиріг*: *пиріжки с картошкою*, *пиріжки с маком*, *пиріжки с картошкою*, *пиріжки с сиром*, *пиріжки з вишин'ами*, *пиріжки з горохом*, *пиріжки з лівером*, *пиріжки з м'ясом*, *пиріжки з маком*, *пиріжки с печивою*, *пиріжки з пов'идлом*.

Подаємо рецепт приготування тіста для пиріжків, записаний від жительки с. Синиця Уманського р-ну Черкаської обл. Григоренко Килини Василівни, 1939 р. н., пенсіонерки, освіта – 5 класів: *рошченила на сироваци: і / тоді м'ясила і начинку р'ізну / йаку хочеш / і з кашею гречаною / і з лівером // у т'істо добау'али гол'її / маргарину йаїец' / ну на дрозд'ах йак заўжди / на соді то це йа не'л'убл'у // л'уб'і / йак'і хочеш начинки і з йагодами / і з картошкою і з сиром / гет' / ну з чим т'іки здумайи / з йаблуком / робила з кабаком / пиріжки з кабаком / пиріжки з йаблуком / з картошкою / манзар'і / йа то воше пиріжки ўс'ігда не'кла ў печі / це зараз' уже то ў духоўці / бо ўже печі нема // на'топл'ували п'іч спеціал'но шоб' була во'на готова це топили / дроў накедали / топила / топила тоді жар шоб' чи'рін' / шоб' була там б'іла ц'а / ка'зали п'ідне'б'ін'а б'іле / таї знала шо ўже готова п'іч / загор'тала жар тоді ў дека складала і ў п'іч / мастила йаїцем зверху / дес' час / п'іто'ра / йа ж' по ча'сах уже знала / п'іто'ра ча'са це ўже готів'і // солодк'і це з йаблуками / з*

пов'идлом / з йагодами пиріжки / ўзагал'і йа не'жарила / йа не'кла ўсе // [4].

Лексема *булка* позначає «виріб із дріжджового тіста без начинки або з мінімальними добавками, переважно солодкий», здебільшого такі вироби мали й іншу форму і спеціальні номінації *пл'ет'онка* «хлібний виріб, заплетений у колосок»; *пл'ушка* «виріб із дріжджового тіста у формі серця, зверху посипаний цукром», «виріб, сформований особливим способом (завитком, «вісімкою»)». ДО «форма виробу» є визначальною для цього номена. Лексема має розмовно-побутовий характер і часто пов'язується з міською кулінарною традицією. Утворення назви пов'язують із зоровою мотивацією – «приплюснутий, закручений виріб».

Назва є запозиченою, що підтверджує її широку географію вживання в слов'янських мовах. У східноpodільських говірках лексема *булка* протиставляється лексемі *пиріг* за ознакою відсутності начинки.

Уживаються також аналітичні найменування за ДО «смакові якості»: *солодка булка* (Жр, Снх, Ск, Тр, Кл, Нд, СХ), *булка з цукром* (Лщ, Хр), *булка з маком* (Лк, Хм, Мх). У деяких говірках лексема має узагальнене значення «білий дріжджовий хліб фабричного або домашнього виробництва».

До повсякденних страв належали пампушки – невеликі круглі хлібці, зазвичай змащені олією з часником і подані разом із борщем. У досліджуваних говірках для назви цієї реалії засвідчено лексему *пампушка*, яка була запозичена через польську мову з німецької, де відповідний етимон мав значення «оладок, млинець». Лексема *пампушка* у східноpodільських говірках є полісемантичною: її семантична структура охоплює значення «невелика кругла булочка з пшеничного, житнього або гречаного борошна, яку подають із часником та пухкий печений виріб із тіста, що подається з варенням або сметаною». У говірках Східного Поділля пампушки часто виступають як компонент складних назв страв: *пампушки з часником*, *пампушки до борщу*, *пампушки с'зеле'н'у*.

Лексема *калач* у східноpodільських говірках позначає «обрядовий виріб із дріжджового тіста, випечений у печі, переважно круглої або кільцеподібної форми». Назва є питомою, широко засвідченою в українських говорах і належить до ядра лексико-семантичної групи назв обрядового хліба.

За своєю семантичною структурою *калач* є спеціалізованим номеном, що протиставля-

ється архілексемі *хліб* за ДО «призначення». Якщо *хліб* уживається як нейтральна назва щоденного продукту, то *калач* реалізує значення сакрального, святкового виробу. Демінутив *ка'лачик* уживається для назви невеликого калача, який використовували під час запрошення на весілля. Із цим номеном у синонімічні відношення вступає лексема *'булочка*.

Визначальною диференційною ознакою для цієї лексеми є ДО «форма виробу». У східноpodільських говірках *калач* описують як *кру'глий хл'іб з д'іркойу, хл'іб за'кручен'ий*, що відображає кільцеподібну форму виробу. Саме ця форма зумовила символічне наповнення лексеми, пов'язане з уявленнями про замкненість, безперервність і повноту.

Лексема *калач* активно функціонує в складі аналітичних найменувань, утворених за моделлю «прикметник + іменник», що реалізують ДО «обрядове призначення»: *ве'с'іл'ний ка'лач, р'ізд'в'ан'ий ка'лач, пом'нал'ний ка'лач*. У таких сполуках атрибутивний компонент конкретизує сферу використання виробу [6].

На Великдень традиційно випікали хліб особливої форми, що в народі отримав назву *'паска*. Для позначення семи 'велика обрядова хлібина, щедро оздоблена колосками та фігурками голубів і призначена для використання у весільному ритуалі' в досліджуваних говірках зафіксовано загальнонародну назву *коро'вай*, а також аналітичне найменування *коро'вай ве'с'іл'ний* (Чй, Уг, Снх). Походження цієї лексеми не має загально-визнаного етимологічного пояснення; одна з гіпотез пов'язує її з поширеним у слов'ян уявленням про подібність хлібних виробів до корови (ЕСУМ, III, с. 35–36). У низці говірок семантична структура слова *коро'вай* розширюється додатковим значенням 'великий хліб із пшеничного борошна' (Уг, Зр).

Під час весільного обряду коровай розрізали за спеціальним звичасм, відокремлюючи його нижню частину, що спричинило появу окремих номінацій. У досліджуваних говірках для назви цієї частини короваю, яку зазвичай передавали музикам, зафіксовано вторинне найменування *п'ідошва*, утворене шляхом переносного осмислення. В окремих говірках ця лексема є полісемантичною, оскільки нею також називають нижню частину звичайного хліба: *сп'ідушка* (Тр), *'хл'ібна п'ідошва* (Плн).

Для номінації обрядового хліба круглої форми, змащеного медом, у всіх досліджуваних говірках уживається лексема *кал'та*.

Існує припущення, що ця назва виникла на основі подібності виробу до торбинки, яка також мала назву *кал'та* (ЕСУМ, II, с. 351).

Висновки. Отже, аналіз лексико-семантичної групи назв виробів із дріжджового тіста у східноpodільських говірках засвідчив її структурну розгалуженість, семантичну насиченість та тісний зв'язок із традиційною матеріальною й духовною культурою регіону. Зафіксовані номінації відображають як загальноукраїнські мовні тенденції, так і локальні діалектні особливості. Установлено, що в досліджуваних говірках переважають однословні питомі лексеми (*хл'іб, ка'лач, 'паска, пи'ріг, пам'пушка, булка*), тоді як аналітичні найменування, виражені узгодженими та неузгодженими словосполученнями, виконують функцію семантичної конкретизації (*хл'іб з ско'ринкою, 'круглий хл'іб, ве'с'іл'ний ка'лач, великодня 'паска*). Найпродуктивнішою моделлю номінації є конструкція «іменник + прикметник» та «іменник + прийменник з (із) + іменник». Визначено основні диференційні ознаки, за якими відбувається номінація страв із дріжджового тіста: спосіб приготування; форма виробу; призначення (повсякденне / святкове / обрядове); якість і результат випікання; колір і структура хлібини.

Список обстежених населених пунктів та їх скорочень

Бг – Багва Маньківського р-ну Черкаської обл.; Бч – Бачурино Монастирищенського р-ну Черкаської обл.; Бгч – Богачівка Христинівського р-ну Черкаської обл.; Бт – Ботвинівка Христинівського р-ну Черкаської обл.; Бк – Буки Маньківського р-ну Черкаської обл.; Вр – Верхнячка Христинівського р-ну Черкаської обл.; Вс – Веселівка Христинівського р-ну Черкаської обл.; Гв – Гаївка Добровеличківського р-ну Кіровоградської обл.; Гнн – Ганнівка Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Гл – Голубенка Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Глм – Гольма Балтського р-ну Одеської обл.; Гр – Гребля Христинівського р-ну Черкаської обл.; Дб – Добра Маньківського р-ну Черкаської обл.; Дбр – Доброводи Уманського р-ну Черкаської обл.; Жр – Журавка Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Зл – Заліське Тальнівського р-ну Черкаської обл.; Зр – Зоряне Христинівського р-ну Черкаської обл.; Йс – Йосипівка Благовіщенського р-ну Кіровоградської обл.; Ів – Іванівка Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Івн – Іваньки Маньківського р-ну Черкаської обл.; Кв – Кавунівка Шполянського р-ну Черкаської обл.; Клн – Кальниболота Ново-

архангельського р-ну Кіровоградської обл.; Км – Кам'янече Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Клб – Клебань Тульчинського р-ну Вінницької обл.; Кн – Княжик Монастирищенського р-ну Черкаської обл.; Кбр – Кобринове Тальнівського р-ну Черкаської обл.; Клд – Колодисте Уманського р-ну Черкаської обл.; Кнл – Конела Жашківського р-ну Черкаської обл.; Ксн – Косенівка Уманського р-ну Черкаської обл.; Крс – Красногірка Голованівського р-ну Кіровоградської обл.; Крт – Крутогорб Гайсинського р-ну Вінницької обл.; Кт – Кути Маньківського р-ну Черкаської обл.; Лп – Липняжка Добровеличківського р-ну Кіровоградської обл.; Лщ – Ліщинівка Христинівського р-ну Черкаської обл.; Лз – Лозуватка Шполянського р-ну Черкаської обл.; Лк – Лукашівка Літинського р-ну Вінницької обл.; Мр – Мар'янівка Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Мх – Махаринці Козятинського р-ну Вінницької обл.; Мч – Мечиславка Ульянівського р-ну Кіровоградської обл.; Нд – Надлак Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Нс – Нестерівка Маньківського р-ну Черкаської обл.; Нз – Низове Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Нв – Новоживотів Оратівського р-ну Вінницької обл.; Об – Обжиле Балтського р-ну Одеської обл.; Оз – Озірна Звенигородського р-ну Черкаської обл.; Окс – Оксанина Уманського р-ну Черкаської обл.; Ос – Осітна Христинівського р-ну Черкаської обл.; Ост – Острівець Уманського р-ну Черкаської обл.; Пл – Пальчик Катернопільського р-ну Черкаської обл.; Птр – Петраківка Катернопільського р-ну Черкаської обл.; Пдв – Підвисоке Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Плс – Плоске Балтського р-ну Одеської обл.; Плн – Полянецьке Уманського р-ну Черкаської обл.; Пп – Попудня Монастирищенського р-ну Черкаської обл.; РБ – Романова Балка Первомайського р-ну Миколаївської обл.; Рз – Розсішки Христинівського р-ну Черкась-

кої обл.; Рзс – Розсоховатець Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Рс – Русалівка Маньківського р-ну Черкаської обл.; Сб – Сабове Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Св – Сverdликівке Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Свр – Свірневе Голованівського р-ну Кіровоградської обл.; Сн – Синиця Христинівського р-ну Черкаської обл.; Снх – Синюха Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Сч – Сичівка Христинівського р-ну Черкаської обл.; Ск – Скалева Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; СХ – Скалевські Хутори Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Сб – Соболівка Шполянського р-ну Черкаської обл.; Ст – Стебне Звенигородського р-ну Черкаської обл.; Стп – Степівка Монастирищенського р-ну Черкаської обл.; Стпв – Степове Первомайського р-ну Миколаївської обл.; Сш – Сушківка Уманського р-ну Черкаської обл.; Тр – Тарасівка Звенигородського р-ну Черкаської обл.; Тш – Тишківська Добровеличківського р-ну Кіровоградської обл.; Тп – Тополівка Теплицького р-ну Вінницької обл.; Трг – Торговиця Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.; Уг – Угловатка Христинівського р-ну Черкаської обл.; Хл – Халаїдове Монастирищенського р-ну Черкаської обл.; Хм – Хомутиці Калинівського р-ну Вінницької обл.; Хр – Христинівка Христинівського р-ну Черкаської обл.; Цб – Цибулів Монастирищенського р-ну Черкаської обл.; Чй – Чайківка Христинівського р-ну Черкаської обл.; Чр – Чорна Кам'янка Маньківського р-ну Черкаської обл.; Шм – Шамраївка Сквирського р-ну Київської обл.; Шк – Шукайвода Христинівського р-ну Черкаської обл.; Юр – Юр'івка Добровеличківського р-ну Кіровоградської обл.; Ял – Яланець Бершадського р-ну Вінницької обл.; Ям – Ямпіль Катернопільського р-ну Черкаської обл.; Яр – Ярошівка Катернопільського р-ну Черкаської обл.

Джерела

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : в 7 т. / ред.-кол. : О. С. Мельничук та ін. Київ : Наук. думка, 1982–2012; СУМ – Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. І. К. Білодід та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980;

Література:

1. Березовська Г. Г. Структурна організація та географія назв одягу і прикрас у східноподільських говірках : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2011. 20 с.
2. Дзендзелівський Й. О. Лінгвогеографічний аспект при дослідженні лексики українських народних говорів. *Проблеми української діалектології на сучасному етапі : тези доп. і повід.* Житомир, 1990. С. 16–17.
3. Загнітко Н. Г. Матеріали до словника українських східностепових говірок (назви їжі). *Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / за ред. А. П. Загнітко.* Донецьк : ДонНУ, 2008. Вип. 16. С. 291–303.

4. Осирко О. П. Назви їжі та напоїв у східноpodільських говірках: дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.01. Черкаси, 2019. 397 с.
5. Осирко О. П. Назви їжі та напоїв як об'єкт українського мовознавства. *Філологічний часопис : зб. наук. праць*. Умань : Візаві, 2017. Вип. 1 (9). С. 53–62.
6. Осирко О. П. Номінація обрядових страв весняного циклу у східноpodільських говірках. *Науковий вісник Ужгородського університету; Серія «Філологія»*. Ужгород, 2018. Вип. 1 (39). С. 122–125.
7. Поліщук Л. Б. Структурна організація та географія назв традиційного будівництва в східноpodільських говірках: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2015. 23 с.
8. Тищенко Т. М. Східноpodільський родильний обряд : лексикографічний і текстовий описи. Умань : РВЦ «Візаві», 2014. 392 с.
9. Тищенко Т. М. «Словник східноpodільських говірок» як відображення номінаційних процесів у східноpodільському ареалі української мови. *Філологічний часопис : зб. наук. праць*. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. С. 216–227.

Дата надходження статті: 18.11.2025

Дата прийняття статті: 10.12.2025

Опубліковано: 29.12.2025